

מי, האם אסור לו לקיימה כי חיישינן
לדשמואל —

א-10 דאמר שמואל: יכול אני להטות בביאה,
ולבעול כמה בעילות בלא להוציא דם
בתולים.

וכיון שכן, יש לחוש שמא נבעלה על ידי
הטיה, ונאסרה לכהן גדול, ומשום כך לא
נפגמו בתוליה. (1)

או דילמא: האפשרות של צורת בעילה
באופן דשמואל, לא שכיחא. וכיון שרואים
אנו שלא נפגמו בתוליה, תולים אנו
שנתעברה בלא בעילה כדמפרש ואזיל.

אמר להו בן זומא: האופן דשמואל אכן לא
שכיח —

ולפיכך חיישינן, סומכין אנו להקל על ידי
שאומרים: שמא באמבטי [כלי שרוחצין בו
את כל הגוף] עיברה.

שהתרחץ איש באותו הכלי לפני שהיא
התרחצה בו, והוציא בו שכבת זרע, ונכנסה
שכבת הזרע אל גוף האשה כשרחצה
במימיו, וממנה נתעברה, ועדיין בתולה היא,
לפי שלא נבעלה, ומותרת לכהן גדול. (2)

ומקשינן עלה: והאמר שמואל: כל שכבת
זרע שאינה יורה כחין אינה מזרעת, ומסתמא
כשיצתה ממנו שכבת הזרע לתוך האמבטי
לא היתה יורה כחין, ואי אפשר שתזריע,
ואיך אנו תולים שנתעברה באמבטי ומתירין
אותה לכהן גדול?!

ובטורי אבן הקשה על זה, אם כן מנין לנו
לרבות מ"ובארצכם" אפילו כלב, שמא אין
הכתוב בא לרבות אלא מי שהוא עצמו פסול
לקרבן אבל חליפיו מותרין, אבל כלב שאף
מחירו אסור שמא לא אסרה תורה לסרסו?!

ולפיכך פירש, שעל שאר בהמות לא נסתפקו,
כיון שיש ללמדם מאיסור סירוס אחר סירוס
שאסרה תורה, אף שאחר הסירוס הראשון כבר
נפטלה הבהמה לקרבן.

וכיון שכן, על כרחנו לא הוצרכה תורה
לרבות "ובארצכם" אלא כלב שאפילו חליפיו
אין ראויים לקרבן.

1. לפי הגירסא שלפנינו בתחילת דברי התוספות
ד"ה בתולה, וכן היתה הגירסא לפני בעל הטורי
אבן, משמע, שאם נבעלה בהטיה ומבלי להוציא
דם, הרי היא מותרת לכהן גדול; ולפי זה
מתבאר הסוגיא באופן אחר, וביארה במרומי
שדה, ראה שם.

אך כבר העירו האחרונים, שודאי אסורה היא

לכהן גדול אף שלא נפגמו בתוליה, ואכן הב"ח
הגיה בדברי התוספות, ואין סתירה לכך מדברי
התוספות, ועל פי דבריהם נתבארה הסוגיא, וכן
פירש במרומי שדה אלמלא דברי התוספות.

וכן מוכח ברש"י בשבת קנא א, שהרי
להמשתמע מגירסת התוספות שלפנינו, על כרחך
מה שאמרו בגמרא: "חיישינן" לדשמואל
שנבעלה בהטיה, היינו חוששין להקל, וכמו
"חיישינן" שמא באמבטי עיברה; ואילו רש"י
שם כתב: ו"חיישינן" נמי אמרינן לקולא,
כדאמרינן במסכת חגיגה גבי בתולה שעברה
"חיישינן שמא באמבטי עיברה", הרי שהביא את
"חיישינן" השני ולא את הראשון, ומוכח בהדיא
שחיישינן הראשון הוא לחומרא, כי אם אכן
נבעלה כדשמואל הרי אסור הוא לקיימה, ולא
כמשתמע מגירסת התוספות שלפנינו, אחרונים].

2. מלשון הגמרא שאמרה "חיישינן" שהוא
להקל ולא להחמיר כשאר "חיישינן" בגמרא,

ומשנינן: דלמא מעיקרא נמי [אפשר שאף מתחילה] כשיצתה ממנו יורה כחץ הוה, ולפיכך היא מותרת.⁽³⁾

תנו רבנן:

מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית, וראהו בן זומא, ולא עמד בן זומא מלפניו של רבי יהושע בן חנניה.

ומתוך כך הבין רבי יהושע בן חנניה שבן זומא טרוד הוא.

אמר לו רבי יהושע בן חנניה לבן זומא: מאין תבוא, ולאין לכך טרוד, בן זומא!

אמר לו בן זומא לרבי יהושע: צופה הייתי, מתבונן הייתי במעשה בראשית, ונסתכלתי בין מים העליונים למים התחתונים, ואין בין זה לזה, במקום חיבור כיפת הרקיע לארץ, אלא שלש אצבעות בלבד.⁽⁴⁾

שנאמר: ורוח אלהים "מרחפת" על פני המים!

"מנשבת" על פני המים לא כתיב כאן, אלא "מרחפת", ללמדך: כמו יונה שמרחפת על בניה, ואולם אינה נוגעת בהם [בראשית רבה].⁽⁵⁾

אמר לחן רבי יהושע לתלמידיו: עדיין [רבינו האי גריס: כבר] בן זומא מבחין לישוב דעתו, כי אי אפשר ללמוד כן מן הפסוק שהביא:

מכדי, הרי "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" — אימת הוי [מתי זה היה], הרי ביום הראשון היה, כמבואר בכתוב.

ואילו הברדלה שבין המים למים, רק ביום שני הוא דחואי. דכתיב במעשה יום השני לבריאה: ויהי מבדיל בין מים למים.

הוכיח רש"י בשבת קנא א שיש "חיישינן" להקל.

רש"י פירש בפירושו הראשון פירוש אחר בספק הגמרא: כגון שבאה לפנינו אשה מעוברת, והיא אומרת שיש לה דם בתולים; אך לא פירש רש"י מה טוענת היא כדי להסביר את עיבורה, והדברים צריכים תלמוד, וראה בתוספות מה שכתבו על דברי רש"י.

3. משמע מדברי הגמרא שאין יריה כחץ תלוי בכניסתה לגוף האשה, אלא ביציאתה מן האיש, שאם לא כן הרי ודאי לא נכנסה בה באופן זה, וגם לשון "מעיקרא" משמע בהדיא שעל יציאתו מן האיש הגמרא מדברת.

ואולם ראה בתוספות נדה מג א ד"ה בראוייה, שכתבו: אינה ראויה להתעבר לפי

שאינו יורה כחץ ואינו נכנס לתוך גופה אלא שותת ויוצא לחוץ.

4. בביאור ענין מים עליונים ותחתונים וחיבור הארץ לרקיע, ראה תוספת ביאור במהרש"א ובעץ יוסף בשם היפת תואר.

5. כתב הטורי אבן: איני יודע איך משמע "ורוח אלהים מרחפת על פני המים" לשיעור בין מים למים?!

עוד כתב הטורי אבן: שיעור זה של שלש אצבעות אין לו מקור מן הכתוב שהביא, שלא בא אלא ללמד שאין רחוקין זה מזה הרבה, אלא מסברא קאמר לה; אי נמי סתם יונה אינה מתרחקת מבניה אלא שיעור שלש אצבעות.

נכנסה בו באחר רוח של כפירה, ואמר: הרי גמירא [קבלה בדינו] היא דלמעלה בשמים לא הוי:

לא ישיבה, שאין מי שיושב שם מלבד הקב"ה, ולא תחרות, ולא "עורף" [שבכל צדיהם של המלאכים יש להם פנים], ולא עיפוי [עיפות].

ואם כן, האיך מיטטרון יושב?!

שמא, חס ושלום, שתי רשויות יש בשמים, ואין מיטטרון מלאך, אלא הוא אדנות אחרת, חס ושלום.

מיד אפקוהו למיטטרון, ומחיוהו שיתין פולסי [מכת מקל, רש"י] דנורא [הוציאוהו והיכוהו בששים מכות של אש].⁽⁷⁾

כי אמרו ליה למיטטרון: מאי טעמא כי חזיתיה לא קמת מקמיה [כשראית את אחר לא קמת מפניו], וגרמת לכך שיטעה לומר: שתי רשויות יש ח"ו.

ואיתיהבא ליה רשותא למימחק זכוותא דאחר [ניתנה רשות למיטטרון למחוק את זכויותיו של אחר], על שקיצץ בנטיעות.

יצתה בת קול ואמרה: שובו בנים שובבים, חוץ מאחר! שהרי ידע כבודי [שנכנס לפרדס] ובכל זאת מרד בי.⁽⁸⁾

וכיון שנדחו דברי בן זומא, יש לדעת כמה הוא אכן השיעור שיש בין מים למים?

אמר רב אחא בר יעקב: כמלא נימא [שערה], כלומר: כחוט השערה.

ורבנן אמרי: כי גודא דגמלא [משטח הגשר]. כשמסדרין לוחות זו אצל זו אי אפשר שלא יהא ריוח ביניהן מעט, וכשיעור הזה יש בין מים למים.

מר זוטרא, ואיתמא רב אסי אמר: כתרי גלימי דפריסי אהדרי [כשני בגדים הפרוסים זה ליד זה] שאי אפשר שלא יהא ריוח מעט ביניהם.

ואמרי לה: כתרי כסי דסחיפי אהדרי [כשתי כוסות הכפופים זה ליד זה].

למדנו בברייתא לעיל: אחר קיצץ בנטיעות:

עליו, על אחר, הכתוב אומר: אל תתן את פיך לחטיא את בשרך! שאחר, בפיו חטא, כדמפרש ואזיל.⁽⁶⁾

ומפרשינן: מאי היא כיצד היה מעשה?

דחזא [ראה] אחר כשעלה לרקיע למלאך ששמו מיטטרון, דאיתיהבא ליה רשותא חדא שעתא ביומא למיתב ולמיכתב זכוותא דישראל [ניתנה לו רשות לשבת שעה אחת ביום, כדי לכתוב את זכויותיהם של ישראל].

הוצרכו להוסיף על הטעם שאמרו בגמרא. ורבינו חננאל כתב: חס ושלום שיש עליו [על מיטטרון] דין, אלא להראות לאלישע בן אבויה שיש לו אדון שהוא עליו, וראה עוד שם בכיאר המשך הגמרא.

8. כתב רבינו חננאל: חוץ מאלישע, אחר שגלוי

6. א. נראה שפיסקת "עליו הכתוב אומר וכו'" נשמטה מן הברייתא עצמה, ושם מקומה.

ב. ראה במהרש"א שהאריך לבאר ענין פסוק זה לכאן.

7. כתבו התוספות: כדי להודיע שאין לו יכולת יותר מלאחרים; וראה מהרש"א שביאר למה

אמר אחר: הואיל ואיטריד החווא גברא [על עצמו אמר] מהחוא עלמא [הואיל ונטרדתי מהעולם הבא], ליפוק ליתחני בהאי עלמא [אצא ואהנה בעולם הזה].

נפק אחר לתרבות רעה.

אשכח [מצא] אחר זונה, ותבעה לזנות!

אמרה ליה אותה זונה לאתר: וכי אטו לאו אלישע בן אבויה את, ששמך יצא בכל הארץ?!

עקר אחר פוגלא ממישרא [צנון מן הערוגה] בשבת, ויהב לה [ונתן לה], כדי להראותה שעובר הוא על איסור מלאכה בשבת.

אמרה אותה זונה: אם כן אחר הוא, כלומר: יצא לתרבות רעה!

שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה: [א"ל, מיותר]

מאי דכתיב: גם את זה "לעומת" זה עשה האלהים?

אמר לו רבי מאיר לאחר: כל מה שברא הקב"ה בעולמו ברא כנגדו [דבר השווה לו, והיינו: זה "לעומת" זה, מהרש"א].

שהרי ברא הרים — ברא כנגדם גבעות.

ברא ימים ברא כנגדם נהרות.

אמר לו אחר לרבי מאיר: רבי עקיבא רבך לא אמר [פירש] כך, אלא:

ברא צדיקים וברא רשעים. ברא גן עדן וברא גיהנם.

כלומר: כנגד הצדיקים ברא דבר השווה להם והוא גן עדן, וכנגד הרשעים ברא גיהנם [מהרש"א].

וכל אחד ואחד יש לו שני חלקים, אחד בגן עדן ואחד בגיהנם, זכה צדיק, הרי נטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, נתחייב רשע, הרי נטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם.

אמר רב משרשיא: מאי קראה, מנין לנו מן הכתוב כדברי רבי עקיבא?

גבי צדיקים כתיב: ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלהינו. לכן בארצם "משנה" יירשו [ירושה כפולה], שמחת "עולם" תהיה להם, והיינו בעולם הבא [מהרש"א].

גבי רשעים כתיב: יבושו רודפי ואל אבושה אני, יחתו המה ואל אחתה אני, הביא [אנא הבא] עליהם יום רעה ומשנה שברון [שבר כפול] שברם [קמץ וצירי]. והיינו בעולם הבא בגיהנם.

שאל אחר את רבי מאיר לאחר שיצא לתרבות רעה:

מאי דכתיב: והחכמה מאין תמצא ואי זה מקום בינה לא יערבנה זחב וזכוכית, ותמורתה כלי פז [ותמורתה לא בכלי פז, רש"י איוב]?

אמר לו רבי מאיר לאחר: אלו דברי תורה,

וידוע לפניו שאינו חוזר בתשובה שלימה לעולם, שאילו היה חוזר לא היה נטרד שאין הפרגוד ננעל בפני בעלי תשובה.

מיהו אית לן למימר, שהמחטיא את הרבים

אין מספיקין בידו לעשות תשובה ועוונו גדול מאד הוא.

9. כי בשלמא דמיון התורה לזהב ולכלי פז יש

אמר לו אחר לרבי מאיר: ולא כבר אמרתי לך: כבר שמעתי מאחורי הפרגוד: שובו בנים שובבים חוץ מאחר.

תקפיה רבי מאיר לאחר ועייליה לבי מדרשא [החזיק בו והכניסו לבית המדרש] אולי יחזור בו וישוב [מהרש"א].

אמר ליה אחר [ר"ח] לינוקא: פסוק לי פסוק!

אמר לו הינוקא: אין שלום אמר ה' לרשעים, כלומר: לא תועיל לו התשובה [מהרש"א].⁽¹⁴⁾

שוב עייליה רבי מאיר לאחר לבי בנישתא אחריתי [הביאו לבית מדרש אחר], אמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוק!

אמר לו הינוקא: כי [אף] אם תכבסי בנתר [מין אדמה רכה ומכבסין בן] ותרבי לך בורית [שם עשב המגנה] נכתם עוונך לפני [עדיין עוונך לפני ככתם]!

כלומר: לא תועיל לו התשובה.

שקשין לקנותן ככלי זהב וכלי פז, ונחין לאבדן על ידי שכחה ככלי זכוכית שנאבדין מהר על ידי שבירה.⁽¹⁰⁾

אמר לו אחר לרבי מאיר: רבי עקיבא רבך לא אמר כך!⁽¹¹⁾

אלא: ומה כלי זהב וכלי זכוכית הללו, אף על פי שנשתברו יש להם תקנה, אף תלמיד חכם אף על פי שפרח, יש לו תקנה.

אמר לו רבי מאיר לאחר: אף אתה, שסרחת, חזור כך לשוב בתשובה!

אמר לו אחר לרבי מאיר: והלא כבר שמעתי בשמים מאחורי הפרגוד: שובו בנים שובבים חוץ מאחר.⁽¹²⁾

תנו רבנן: מעשה באחר שהיה רוכב על הסוס בשבת, והיה רבי מאיר מהלך אחריו ללמוד תורה מפיו.

כיון שהגיע לתחום שבת [ב"ח], אמר לו אחר: מאיר! חזור לאחור, שכבר שיערתי בעקבי סוסי, שעד כאן תחום שבת.⁽¹³⁾

אמר לו רבי מאיר לאחר: אף אתה חזור כך!

דברי רבינו חננאל שהובאו בהערה לעיל.

13. כתב המהרש"א: ודאי רבי מאיר שהלך ברגליו יותר היה יודע לשער בעקבותיו, דאלפיים אמה הם אלפיים פסיעות של אדם. ואפשר שדרך לגלוג אמר לו כן ששיער בעקבות הסוס, ובאמת לא היה עדיין תחום שבת, וכדי להחזירו ממנו אמר כן.

14. כתב רבינו חננאל: והאי דבדק אחר בינוקי, משום דהוה רבי מאיר מפצר ביה לחזור בתשובה ולא היה לבו חפץ.

לומר משום חשיבותם, אבל זכוכית איזו חשיבות יש בה? מהרש"א.

10. השיב לו רבי מאיר: ענין הפסוק לא על חשיבות כאשר סלקא דעתין, אלא זהב ופז לענין שהתורה קשה לקנותה כמוהם, והדמיון לזכוכית הוא לענין שכחה, מהרש"א.

11. שאתה מפרש זהב ופז לענין אחד וזכוכית לענין אחר, מהרש"א.

12. לא היה לו לאחר להשגיח בכך קול, שאין לך דבר העומד בפני התשובה, מהרש"א; וראה

שוב עייליה לבי כנישתא אחריתי [הביאו לבית מדרש אחר]. אמר ליה לינוקא: פסוק לי פסוקך!

אמר לו הינוקא: "ואת שדוד [כשיבוא לך השוד והשבר, רד"ק] מה תעשי כי [מה תועילי אם] תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפור עיניך — לשוא תתיפי [גם עדי ויופי התורה שבך לא יועיל לך, מהרש"א] [כי] מאסו בך עוגבים מבקשי נפשך" [החושקים בך מאסו בך מעתה ומבקשים לקחת נפשך ממך, מצודות], כלומר: לא תועיל לו התשובה.

עייליה לבי כנישתא אחריתי, עד דעייליה לתליסר בי כנישתא [הביאו לשלש עשרה בתי מדרשות], כולהו פסקו ליה כי האי גוונא לבישותא [בכל המקומות פסקו לו פסוקים לרעתו של אחר]!

לבתרא [לתינוק שבבית המדרש האחרון] אמר ליה: פסוק לי פסוקך!

אמר לו הינוקא: ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי! וגו' —

והוא ינוקא שאמר את הפסוק האחרון, הוה מוגמגם בלישניה [מגמגם היה], אשתמע כמה דאמר ליה [והיה נשמע כאילו אמר]: "ולאלישע" אמר אלהים מה לך לספר חוקי.

כעס אחר, ונחלקו הלשונות בגמרא באופן תגובתו:

איכא דאמרי: סכינא הוה בידיה דאחר, וקרעיה לינוקא [סכין היה ביד אחר וחתכו לאותו תינוק], ושדריה לתליסר בי כנישתי

[שלח את חלקיו לשלש עשרה בתי המדרשות שהיה בהם].

ואיכא דאמרי: לא קרעו אחר לינוקא, אלא אמר: אי הואי בידי סכינא [לו היה סכין בידי], הוה קרענא ליה [הייתי קורעו לתינוק].

כי נח נפשיה דאחר [כשמת אחר], אמרי ברקיע בבית דין של מעלה:

לא מידן לירייניה, ולא לעלמא דאתי ליתי [לא נדוננו בגיהנם, ואף לא יבוא לעולם הבא]!

והטעם:

לא מידן לירייניה: משום דעסק באורייתא [הואיל ועסק בתורה].

ואף לא לעלמא דאתי ליתי: משום דחטא.

אמר רבי מאיר: מוטב דלירייניה וליתי לעלמא דאתי [עדיף שידונוהו ואחר כך יבוא לעולם הבא].

ואמר רבי מאיר על עצמו: מתי אמות ואעלה עשן מקברו של אחר!

כלומר: ידין אותו הקב"ה באש יוקדת מעלה עשן כדי שיתכפרו לו עוונותיו ויזכה לעולם הבא [רבינו חננאל].

כי נח נפשיה דרבי מאיר, כיון שהגיע רבי מאיר למות ביקש רחמים על זה וקיבל הקב"ה תפלתו. וכשמת רבי מאיר [ר"ח] סליק קוטרא מקבריה דאחר [החל עשן לעלות מקברו של אחר], והיה הדבר לאות שהכניסוהו לגיהנם.⁽¹⁵⁾

אמר תמה רבי יוחנן על מעשי רבי מאיר:

15. ביאר המהרש"א, שרבי מאיר ביקש על כך שיעלה עשן מקברו כדי להודיע לרבים שצדיק